
שכן את השכינה בארץ

שיראל הכהן

ישיבת ההסדר אור עציון

תוכן המאמר:

- א. הברכה וסיבתה בתלמוד הבבלי - צורך השלום בעבודת הכהנים
- ב. המקדש כמרכז השלום בעולם
- ג. השוואה ללשון הירושלמי
- ד. אחווה ואהבה ושלום ורעות
- ה. שכן את השכינה בארץ
- ו. הירושלמי רואה את השכינה "השוכן"
- ז. ההבדל ברמת השכינה בין התלמודים
- ח. שכן בלשון התנ"ך
- ט. לשון שוכן במשנה ובמדרש
- י. הברכה למשמר היוצא מהעבודה

במאמר זה נשווה בין משפט אחד של חכמינו המופיע בצורה דומה אך שונה בתלמוד הבבלי ובתלמוד הירושלמי ודרך ההעמקה בדברי חז"ל אלו נלמד כמה עקרונות המבדילים בשיטתם של התלמודים וכן איך לגשת אליהם.

א. הברכה וסיבתה בתלמוד הבבלי - צורך השלום בעבודת הכהנים

כתוב בגמ' במסכת ברכות (דף יב ע"א):

"ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. מאי ברכה אחת? אמר רבי חלבו: משמר היוצא אומר למשמר הנכנס: מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחווה ושלום וריעות".

הכהנים מתחלקים ל-24 משמרות של כהונה שעובדות במהלך השנה עפ"י סדר קבוע של שבוע (פעמים בשנה), בשבת מתבצע החילוף בין המשמרת שעבדה כבר שבוע, למשמרת שמתחילה עכשיו לעבוד. משמר היוצא מקריב תמיד של שחר ומוסיפין ומשמר הנכנס מקריב תמיד של בין הערבים ואת לחם הפנים. ותיקנו שהמשמר שיוצא מברך את המשמר שנכנס לעבודה לבהמ"ק. מה הצורך בתוספת של ברכה זו?

כותב על כך המהרש"א' בחידושי אגדות:

הוא ישכין ביניכם אהבה וכו'. אפשר דזו הברכה נתקנה קודם שנתקן הפייס במקדש דאנשי משמר שהיו באין לידי קטטה ומריבה ולידי סכנה כדתנן בר"פ בראשונה מעשה שהיו שנים רצין כו' ודחף אחד מהן את חברו ונפל ונשברה רגלו ובברייתא שם שאחד מהם הרג את חברו ולכך היו צריכים לברכה זו אהבה ואחוה ושלום כו' וק"ל:

המהרש"א מביא דוגמא שמסופר לנו בה על מריבות בבהמ"ק ולומד מכך שיש צורך בברכת שלום.

מוסיף על כך בבאר שבע² על מסכת תמיד (לב ע"ב):

"ועוד נראה לי ליתן טעם לשבח למה ברכו דוקא משמר היוצא למשמר הנכנס, ולא להיפך משמר הנכנס למשמר היוצא. והוא מפני שכתוב (הושע ד, ד) ועמך כמריבי כהן, אלמא שהכהנים הם בני מריבה, וכמו שאמרו בפרק עשרה יוחסין (קידושי ע, ב) אם ראית כהן בעזות מצח אל תהרהר אחריו שנאמר ועמך כמריבי כהן וכו', ולפי שיש לחוש מאד פן ואולי יפול ביניהם מריבה בבית המקדש בענין חילוק הקרבנות ולחם הפנים, ובענין עבודות בית המקדש כיון דנפיש וחמירי, ואם אין ביניהם שלום אז יש לחוש שלא יקרבו הקרבנות ולא יעשו עבודות בית המקדש כסדרן וכהלכתן, דבא לכלל כעס בא לכלל טעות (עי' ספרי מטות פ"ס) קנ"ז). ועוד היאך יברכו הם לישראל בברכת כהנים וישם לך שלום, אם הם בעצמם אין ביניהם שלום, הלכך הוצרכו משמר

- 1 **הרב רבי שמואל אידלש-מהרש"א** - בן הרב רבי יהודה הלוי. חתן הרב רבי משה הלפרין. נולד שט"ו. גאון עצום וחרף, גדול חכמי דורו. חותנתו החזיקה ישיבתו כ' שנה. לכבודה צירף לשמו את שמה אידל. גדול מרביצי התורה, מפרש התלמוד. ספרו עינים לכל הוגי התלמוד. רב בטיקטין, פוזנא, חעלמא, לובלין, אוסטרהא. נפטר ה' כסלו שצ"ב. מחבר: חדושי הלכות ואגדות. בנו הרב רבי משלם זלמן. חתנו הרב רבי משה מהדורא בתרא. הרב רבי יצחק חריף.
- 2 **הרב רבי יששכר בער איילנבורג** - רב גאון מובהק. מגדולי חכמי דורו. רב בגוריציאה (ש"צ). נתקבל לרב אשכנזים בצפת, ובדרך עלותו לא"י נפטר. מחבר: באר שבע. צידה לדרך.

הנכנס דוקא לברכה זו. וכהאי גוונא אמרינן בפרק בתרא דהוריות
(יג, א) בדין הוא שיקדים המכפר למתכפר, כן נ"ל":

מביא ה'באר שבע' סיבה לברכה שהכוהנים הם רגזנים וכעסנים מטבעם³
ולכן צריכים ברכת שלום.

מרחיב את הדברים ונותן לכך דוגמאות הבן איש חי⁴ בכך יהודיע:

"שם הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות... והא
דמברכין אותם בארבעה אלה שכולם הם ענין אחד, נראה לי
בס"ד, כי בכהנים הנמצאים בבית המקדש יש ד' מיני שררה, הא'
כה"ג, הב' סגן, הג' ממונה, הד' כהן הדיוט, ולכן מברכין אותם
בארבעה הנז' שכולם משמעות אחת להם, כנגד כל אחד ואחד
מן ארבעה בעלי שררה הנוכרים, זה יהיה באהבה, וזה באחוה,
וזה בשלום, וזה בריעות. או נראה לי, מברכים אותם בארבעה
הנז', כנגד ד' מיני אכילת קדשים שאוכלים בבית המקדש, שלא
יריבו זה עם זה בחלקם, והם, הא' בשר קדשי קדשים, והב' בשר
קדשים קלים, ועוד שתיים בלחם, שהם הא' לחם הפנים שהוא

3 ומרחיב דבר זה בעלי תמר על הירושלמי עמ' כד ד"ה "משמר היוצא": "וקשה
למה הייתה ברכתם שלא תפרוץ מריבה ביניהם?... וי"ל דהנה בקידושין ע: סובר
שמואל דארבע מאות ואמרי לה ארבעת אלפים עבדים היו לו לפשחור בן אימר
וכלם נטמעו בכהונה וכל כהן שיש לו עזות פנים אינו אלא מהם ופליגא דר"א
דאמר ר"א אם ראית כהן שיש בו עזות מצח אל תהרהר אחריו שנאמר 'ועמך
כמריבי כהן'... אולם דעת שמואל הוא דהמריבה היה בעיקר בין אלו שאבותיהם
היו מעבדי כוהנים שנטמעו בכהונה... ואף דמדתו של אהרן היה אוהב שלום
ורודף שלום מ"מ היו ביניהם גם אנשי מריבה ועזי פנים והדיוטים הקופצים
בראשן אולם הרוב מהם היו בוודאי מצנועי וכשרי כהונה... ואכן כדברי רבותינו
נראה, שאין הכוונה שבכל משמר של שבוע היה מחלוקת ביניהם אלא מפאת
שקשה המחלוקת שכמעט בהכרח כרוכה בה שקר ולשה"ר ורכילות ודברים
שמשחיתים ההגיון והמוסר... ואם הצורך היא שבין חבורת אנשים יהיה אחוה
בקדש ומקדש בין חבורות שעבודתם אינו בקודש עאכ"כ". וסיבה זו של
כעסנים כתב בתפארת ישראל יכין בתמיד פרק ה משנה א. וגם הרב שלמה
גורן ב'ירושלמי המפורש'.

4 **הרב רבי יוסף חיים עבדאלה** - בן הרב רבי אליהו עבדאלה. נולד תקצ"ב. גאון
מופלא בנגלה ובנסתר, פוסק ודרשן, מנהיג בחסד, מרכיץ תורה לאלפים.
בתת"כ רב הכלול בבגד. נפטר יג סיון תרס"ט. מחבר: רב פעלים. בן איש חי.
בניהו. בן יהודיע. בנו הרב רבי יעקב.

קדשי קדשים, והב' שאר חלות שאוכלים בכל יום עם הקרבנות. או יובן, כנגד ד' אותיות שם הוי"ה שנקרא ככתבו בבית המקדש, וכמו שנאמר [שמות כ" כ'] בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך, ולכן אומרים מי ששכן שמו בבית הזה הוא ישכון וכו'..."

הבן איש חי נותן כמה דוגמאות ספציפיות לסיבות למריבות בעבודה: משרות שקיימות בבהמ"ק, וכן חלוקה של הקדשים⁵.

וכותב על כך בצורה נפלאה בעלי תמר⁶ על הירושלמי:

"...משמר היוצא ידע אף מנסיון של שבוע אחד עד כמה נחוץ הדבר לעבודה משותפת וכמה קשה הדבר עד שצריכים לזה עזר א-להי..."

א"כ עד כאן אנו רואים שישנה ברכה למשמר היוצא מבהמ"ק עקב כך שבטבע הכהנים לכעוס ולהתרגז, וכן כדי ש"סתדרו" בעבודה ביחד.

ב. המקדש כמרכז השלום בעולם

רבינו בחיי⁷ (דברים פרק יח) מוסיף לנו כיוון חדש בהבנת המימרא:

"... אבל דע והבן כי הכהנים משרתי המקדש עבודתם למטה דוגמת העבודה של מעלה, וכשם שיש למעלה משמרות של

5 בהמשך הוא מביא שם עוד טעם יותר פנימי: "...או יובן בס"ד הטעם, מפני שהכהנים קרובין לידע שם המפורש יותר משאר אדם, ומי שיודע שם המפורש צריך שיהיה לו שלום ואהבה עם בני אדם כדי שלא יזיקם, וכפרט מי שהוא מקבל מתנות, כי לכן היו נוהרים היודעים אותו לבלתי ילמדו אותו לכל מי שמקבל מתנות, וכמ"ש במדרש קהלת באותו רופא עיין שם, וכהנים מקבלי מתנות הם לכך היו מברכים אותם בשלום ואהבה ואחווה..."

6 **הרב רבי ישכר תמר** - נולד תרנ"ו. רב גאון מופלא. בקי עצום בכל חדרי התורה. מחבר פירוש על כל הירושלמי. הרביץ תורה בטשענסטחוב. רב בברסלוי. שכונת פלורנטין בתל-אביב וחבר הרבנות. נפטר: ה' אדר תשמ"ב.

7 **רבינו בחיי** - מגדולי הראשונים. מפרש, דרשן, מקובל וחסיד מפורסם. ספריו נתחבבו בכל בית ישראל לדורותיו. מחכמי ספרד. נפטר ה'ק'. מחבר: צדרש רבנו בחיי. כד הקמח. שלחן של ארבע.

מלאכי השרת עובדין ומקלסין להקב"ה, כן חלקו האבות את הכהנים למשמרות לעבוד עבודתם, ותקנו כ"ד משמרות כנגד שלש כתות של מעלה שכל אחת מהן כ"ד, כנרמו בספר הבהיר (אות קז), והיו המשמרות קבועות, כי כן של מעלה קבועין כל ימי היות הרצון בהם, והיו מתחלפין וחוזרין חלילה כי כן למעלה, הקדוש ברוך הוא בורא כל יום כת של מלאכים ואומרים שירה והולכים להם, והיו מברכין כל משמרת ומשמרת היוצא: מי ששכן שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם שלום ורעות, כי כן של מעלה: אין ביניהם קנאה ושנאה אלא אהבה שלום ורעות. והנה הענין בחלוק המשמרות עצה יעוצה היתה מן האבות שבימי דוד ושלמה נעשה בכונה יעודה וחכמה נפלאה..."

רבנו בחיי מסביר שהחלוקה למשמרות לא הייתה רק צורך טכני/סידורי לצורך העבודה, אלא עניין מהותי בעבודה במקדש. והוא מוכיח זאת מכך שבית המקדש של מטה מכוון לבית המקדש של מעלה "משכני עליון", ובבית המקדש של מעלה מובא שיש מלאכים שמשרתים במשמרות. ולכן סידרו דוד ושלמה שיהיה כנגד גם משמרות בבית המקדש למטה.

מכך נלמד עומק חדש על כל עבודת בהמ"ק, שהיא ממש כעבודה של מעלה, הוא מצריך את הכוהנים להיות ממש כמלאכים. מזה מובן שכדי להשרות את שכינה, צריך לדייק בעבודה זו רבות. וכמו שאצל מלאכים אין קנאה, שנאה ותחרות כך גם בבהמ"ק למטה אסור שיהיה קנאה שנאה ותחרות.

גם העיני יצחק⁸ (מובא בעין יעקב) רואה את בהמ"ק בתור החבור בין העולמות, ומרחיב על איך השלום הוא חובה כדי ששפע הברכה ששורה מחבור זה תרד כראוי:

"נראה לתת איזה טעם לברכתם ממה שידוע שסגולת נפשותינו תושלם ע"פ שני דברים. האחד שנהיה דבוקים בו יתברך שמו תמיד בכל מעשינו ומחשבותינו. וזה יושלם לנו ע"י שנשמור לעשות כל המצות שבינינו לבינו ית"ש. ובזה נזכה למשוך

8 הרב חיים יצחק אהרן רפפורט - נולד תקס"ו. גדול בתורה ודרשן מופלא. בתר"א מגיד באיישישק, וילקומיר. עלה לירושלים. נפטר יד אלול תרס"ד. מחבר: כתב תורה. עיני יצחק. בית אהרן.

שפע ברכה מאתו ב"ה והשנית שנהיה יחד באהבה ובחיבה כל איש לחבירו. ובזה תתקיים ברכתו ית"ש אצלנו. כמו כלי שלם שמקיים כל מה שיש בו ולא ישפך חוצה. וזה רמוז (עוקצין פ"ג) לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום וכו'.

והנה בבהמ"ק ע"י הכהנים של אותו משמר שהיו מקריבין בו הקרבנות ע"י זה היו מתקרבין כל העולמות והמדות העליונות עד מקור הברכה ית"ש. וזכו להמשיך שפע ברכה מלמעלה למטה על כל ישראל. נמצא שאותן הכהנים שבכל משמר המה כמו הצינורות וכלי המקבלים ראשונה מבית המלך ב"ה. ומהם תתפשט הברכה לכל ישראל. ולכך יצטרכו שיהיו ביניהם שלום ואהבה כדי שתהיה הברכה שמורה בידיהן ככלי המחזיק ברכה (מי ששיכן שמו בבית הזה) ר"ל מי שהמשיך שפע ברכה מלמעלה למטה דרך בית הזה ע"י עבדותכם אליו ב"ה."

כדי שהכהנים יוכלו למלא את תפקידם בצורה המלאה ולהוריד את ברכת ד' לעולם עליהם לשמור על שלום בינם לבין עצמם. במידה ועושים זאת הם משפיעים את הברכה מבהמ"ק על כל ישראל.

וכתב הרב שלמה אריאלי⁹ בספר "רפדוני בתפוחים" (אמונה ותורה עמ' קיא):

"שגם שם [בבהמ"ק] צריכה שתהא האהבה קבועה בחיוב בין אנשי המשמר, כיון שהם משמשים במקום השראת השכינה, ועיקר השראת השכינה היא בנפשות ישראל וכמ"ש באלשיך עה"פ 'ושכנתי בתוכם', 'בתוכו' לא נאמר אל 'בתוכם', בתוך כל אחד ואחד, ואנשי המשמר העובדים עבודת המקדש הם הציור והדוגמא להשראת השכינה בכלל ישראל, דהנהו כהני שלוחי דידן, ולא תשרה השכינה בהם אלא כשהיו כאחד ממש, ועד"ז גם כן בבית הישראלי דאיש ואשה זכו שכינה ביניהם, צריך שיהא ביניהם אהבה ואחווה ושלום ורעות בחיוב ובפועל מבלי הסח הדעת..."

9 הרב שלמה אריאלי - בן הרב חיים יעקב בן הרב יצחק בעל 'עיניים למשפט'. מחבר: נחל שלמה. רפדוני בתפוחים.

ג. השוואה ללשון הירושלמי

נעמיק יותר את הבנתנו בגמ' דרך השוואתה למקבילתה בתלמוד הירושלמי (פרק א הלכה ה):

"ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא מהו ברכה אמר ר' חלבו
זו היא השוכן בבית הזה יטע ביניכם אחוה ואהבה ושלום וריעות"

אם נתעמק נראה כמה הבדלים בולטים:

1. בבבלי כתוב "מי ששכן" לעומת הירושלמי "השוכן".
2. בבלי "הוא ישכין" ובירושלמי "הוא יטע".
3. בבלי "אהבה ואחוה" ובירושלמי "אחוה ואהבה".

על ההבדל המהותי בקו השוור בין ההבדלים ענה לי הרב שמעון לפיד שליט"א: התלמוד הבבלי מתאר מציאות שבה האדם פסיבי, לא פועל, מי שפועל זה הקב"ה "מי ששכן" בלשון עבר (שאולי עוד מתמשך) - "הוא ישכין". לעומת זאת הברכה בתלמוד הירושלמי היא ברכה שדורשת מכוהני המשמר לעבוד קשה כדי לזכות לה, כי "השוכן בבית הזה" - בלשון הוה, עכשיו! וממילא האחריות היא עלי להתאים את עצמי ולהתרומם כדי להיות במדרגה שמתאימה לשכינה זו.

וכך זה מתבטא גם בהבדל השני "הוא יטע ביניכם", הקב"ה יטע נטיעה, אך כדי שנטיעה זו תפרח, תגדל ותשגשג צריך עבודה שלנו! צריך שתגדל בקרקע מסוימת המתאימה לה, להשקות אותה ולעקור עשבים שוטים... זה דורש התאמצות והתעלות בלתי פוסקת מצדנו.

עומד על כך במקצת העלי תמר (עמ' כה ד"ה "השוכן בבית"):

"עצה עמוקה שיטעו [- מלשון נטיעה] משמר היוצא ביניהם אהבה ואחוה שאחרי שידועים שעליהם לברך את המשמר הנכנס ברכה זו הם נוטעים ביניהם אהבה ואחוה כדי שיהיו זכאים לברך למשמר הנכנס בברכה זו משום התקושושו וקושו קשוט עצמך תחילה וכו'... וכדאי להתבונן שבכל מקום שחבר אנשים עובדים ביחד מצוי פגיעות בכבוד חברים וטינות בלב ויש צורך בברכה זו"

יש פה צורך לעבודה עצמית שלנו! בלעדי כך זה לא יצלח.

ד. אחוה ואהבה ושלוש ורעות

על הנקודה השלישית כותב ר' יוסף אנגל¹⁰ בהגהותיו לירושלמי: "אולי צ"ל אהבה ואחוה וכן הוא לקמן בפרק ד ה"ב יה"ר כו' שתשכין בפוריני אהבה ואחוה ושלוש ורעות וכ"ה בבבלי..." הוא אינו מביין למה פה הלשון אחוה ואהבה הפוכה מכל שאר המקומות וע"כ הוא מציע שאולי זה טעות וצריך להפוך זאת, ואכן יש בכת"י רומא שבו זה הפוך.

אך אין דרכנו לשנות את הגרסא המקובלת בירושלמי כל עוד אין לנו הכרח.

כותב הרב קוק בעין איה (פס' קסג):

"אהבה ואחוה ושלוש ורעות... והנה יש הרגש וטבע, שכל ומקרה, ומארבעתם יוכל השלום לבא כשמשמשים בהם יפה. הרגש שבלב מוליד אהבה, הטבע משפיע לנולדים מגזע אחד ולבני אומה אחת ומכש"כ שבט אחד להרגיש יחס האחוה, בטבע. השכל מחייב לאהוב את השלום בשביל טובו בעצמו, והמקרה, שמזדמנים רבים במקום אחד ובעסק אחד, מרבה ריעות. וכ"ז הוא כשהולכים בדרך ישרה, אבל בהעקם הדרך מתהפכות כולם לרועץ. ע"כ אמר שמי ששיכן שמו בביהמ"ק ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלוש ורעות, ברגש ובטבע ושכל ובמקרה".

מסביר הרב שאהבה נובעת מרגש, ואחוה מהטבע של בני אדם בתור קבוצה¹¹. א"כ בדרך ההשתדלות הטבעית האחוה אמורה להגיע לפני האהבה. וזה מתאים לשיטת הירושלמי שמברכים אותם בלשון הדורשת מהם לעבוד ולהתקדם עבור כך.

וכמובן שמאד בולטת ההשוואה בין נוסח ברכה זו לנוסח ברכת הנישואין.

10 הרב רבי יוסף אנגל - רב גאון מופלא בבקיאיותו. כל רז לא אניס ליה. נולד תרי"ט. ראב"ד בקראקא. נפטר א חשון תר"פ. מחבר: ק"א ספרים. בית האוצר. אתון דאורייתא. לקח טוב.

11 וכן נראה לדייק על 'אחוה' גם מלשון **הבן איש חי ב'בניהו'**: "אהבה ואחוה...נ"ל בס"ד, שהם מתפללים שיש להם אהבה וע"ז שתהיה קיימת לעולם, כמו האחוה שא"א להפרידה ולהפר אותה...". כלומר שגם הוא הבין שהאחוה היא קודמת במציאות, בטבע, ממש כדברי הרא"ה.

כתב על כך הרב חיים פרדס¹² בספרו 'מן המעין' (פרשת עקב אות ד עמ' תמד):

"...נמצא אפוא, כי במקדש, וכן בבית המדרש, וכן בנישואין, חוזר אותו הלשון, אהבה ואחוה ושלוש ורעות, שהוא מקיף את כל ענייני החיבור הדיבור והאחדות.

...וכן אמרו חכמים: 'איש ואשה זכו שכינה ביניהם, לא זכו אש אוכלתם' (סוטה יז ע"א). הרי מכאן, כי הבית הטהור המחובר לטהרת תורה ומצוות, הוא בבחינת מקדש מעט. ויש לעניין זה, שורשים עמוקים בתורת הקבלה.

ומכיון שבית המדרש, וכן זיווגם של איש ואשה, הוא בבחינת מקדש. לכן חוזר על עצמו לשון החיבה והקישור הפנימי, של "אהבה ואחוה ושלוש ורעות", בשלשת העניינים הללו גם יחד. שכן השראת השכינה במקדש, בבית המדרש, ובביתם של איש ואשה, זקוקה היא לאהבת אמת וליחוד שלם ומלא, בבחינת "ויהן ישראל" בלשון יחיד. כאיש אחד בלב אחד."

ועפ"י לימודנו, הירושלמי מאיר כאן אור חדש גם על העבודה בקשר הנישואין. שהרי 'השוכן בבית הזה' - יש כבר שכינה בבית זה, 'הוא יטע' את הנטיעה, אך על בני הזוג לעמול ולעבוד על נטיעה זו כדי שתגדל ותפרח לבנין עדי עד.

בעיון יעקב¹³ 'אהבה ואחוה ושלוש ורעות' - אפשר שאמר ד' לשונות אלו של שלום נגד ארבע שהקב"ה שונאם ובני אדם אינם אוהבים כדאי' בנדה דף ט"ז ע"ש.

העיון יעקב משווה בין ארבעת לשונות השלום לארבעה דברים שהקב"ה שונאם, אם נתבונן בהשוואתו של העיון יעקב כותבת שם הגמ':

12 הרב חיים פרדס - חתן הרב מרדכי יהודה זק"ש. מחבר: על התורה - אשד הנחלים, אשדות הפסגה, בדמייך חיי ועוד. הוציא את ספרי המהר"ל, פרקים במשנתו של מהר"ל. שערים בהלכה ועוד.

13 הרב רבי יעקב וישר-באקאופן - בן הרב רבי יוסף רישר. חתן הרב רבי בנימין ואאלף שפירא. גאון מופלא, מגדולי הפוסקים האחרונים. דיין בפראג, רב ברישא, וורמס, מיץ. נפטר ו טבת תצ"ד. מחבר: שבות יעקב. חק יעקב. עיון יעקב. בנו הרב רבי שמעון באקאופן.

”אמר רבי שמעון בן יוחאי: ארבעה דברים הקדוש ברוך הוא שונאן ואני איני אוהבן; הנכנס לביתו פתאום, ואצ”ל - לבית חברו, והאוחז באמה ומשתין מים, ומשתין מים ערום לפני מטתו, והמשמש מטתו בפני כל חי.”

אם נעמיק בפן הכללי של דברי חז”ל שם הערוך לנר¹⁴ לומד שכל הדברים האלו כשם שהם שליליים הם נובעים ממעשיים חיוביים, ולכן כשעושים אותם באופן שלילי זה כ”כ חמור.

”ע”פ מה שכ’ המהרש”א ח”א לפרש לר”י דדרש גם רישא דקרא שומר מצוה שומר נפשו ע”ש... וכן יש מצוה לבקר רעהו שיש בזה אהבה וריעות אבל הנכנס פתאום חוטא בענין המצוה ולכן שייך בכל הני שומר מצוה לעשות כהוגן שומר נפשו אבל בוזה דרכו בעניני המצוה הוי להיפוך:”

וממשיך הערוך לנר:

”זוה ענין שנאה אצל הקב”ה שמגודל קדושתו והתרוממותו כל הטומאות וכל מדות המגונות געלה נפשו בהם ולכן נאמר ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו וכן ג”כ מה שנאמר הכא הקב”ה שונאם שהם דברים מגונים שהקב”ה בקדושתו גועלם והנה הקב”ה חפץ מישראל והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני שנשוה לו בקדושה ואז גם מה שמתעב הקב”ה יהי תועבה לנר”

עמ”י נדרש בבניית הבית הפרטי לרמה אחרת של צניעות וקדושה, ארבעתם דברים אלו הם דברים שהם ההפך הגמור מהצניעות הקדושה ולכן הקב”ה שונא אותם. כי הם פוגמים במטרת בניית הבית הישראלי.

וכן בחידושי אגדות למהר”ל שם:

”ד’ דברים כו’. פי’ אלו ד’ דברים כולם יש בהם צניעות וקדושה,

14 הרב רבי יעקב עטלינגר - בן הרב רבי אהרן עטלינגר. נולד תקנ”ח. גאון מופלא בתורה ובחכמה, מגדולי חכמי דורו, רב פעלים. רב בלנדבורג. מנהיים, אלטונה. נפטר כח כסלו תרל”ב. מחבר: ערוך לנר. בכורי יעקב. ערוך: שומר ציון הנאמן. חתנו: הרב רבי ישראל מאיר פרימן. הרב רבי משלם זלמן הכהן. הרב רב יוסף אוקזון. הרב רבי שלמה הכהן. הרב רבי מרדכי הורוביץ.

ואמר כי הש"י הוא קדוש בתכלית הקדושה, שונא אלו ד' דברים. ואף כי אני אדם מכל מקום אני שונא [ג"כ] אלו ד' דברים, שהם יוצאים מן הצניעות... הקב"ה שהוא קדוש ואין אצלו דבר יוצא מן הצניעות ומן הקדושה שונא אותו, והאדם אשר יש בו נשמה עליונה צנועה קדושה, ראוי שינא אותו... ואתה תבין כי יש כאן ד' דברים שצריך שיהיה נזהר, וכולם יוצאים מן הקדושה. והתחיל שאינו נכנס לביתו פתאום, ודבר זה צניעות שהוא כולל כל אשר נעשה בבית... כי האדם ואשתו שניהם הם אדם כדכתיב (בראשית ה') זכר ונקבה בראם ויקרא שמם אדם, והם אלו ד' אשר הם הקדושה בכל אשר הוא שייך לאדם והבן זה"

ומוסיף על כך בנתיבות עולם (פרישות פ' ג): "ואין להאריך רק כי ישראל קדושים ומוחזקים בקדושתם מבטן אמם והם מופרשים ומובדלים מן מדות אלו המגונות וכיוצא בזה"

א"כ אסור לפגום בקדושה ובצניעות של הבית הישראלי. ולכן צריכים להיזהר במעשים אלו.

ונחזור להבנת העיון יעקב, הוא השווה את ארבע הלשונות של ברכת השלום לארבעת הדברים פה. ונראה שהתכוון שכמו שצריך להקפיד על דברים אלו כדי להשרות את השכינה בבית הפרטי. כך יש להקפיד על אהבה ואחווה ושלום ורעות כדי להשרות את השכינה בבית הכללי של עמ"י בבהמ"ק.

ה. שכן את השכינה בארץ

רמת מתח גבוה זה שהירושלמי דורש מאתנו כדי לחיות לאור השכינה, נמצאת בתנ"ך פעמים רבות ונביא דוגמא בולטת לכך, כתוב בתורה בספר דברים (פרק כג פס' י'): "פִּי יִתְצָא מִחֲנֹה עַל אֵיבֶיךָ וְנִשְׁמְרֶתָ מִכָּל דָּבָר רָע". יש פה דרישה של התורה לרמת שמירה במחנה הצבא שבהמשך הפרשייה מתפרטת לכמה מצוות מעשיות כשילווח טמאים מן המחנה, מיקום מחוץ למחנה ל וחובה לחפור בור לכסות את הצואה. מה מטרת כל גדרים אלו?

מסיימת התורה פרשייה זו (פס' טו):

”כִּי יִקְנֶךָ אֶ-לֹהֶיךָ מִתְּהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילֶךָ וְלִתֵּת אֵיבֶיךָ לְפָנֶיךָ
וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קְדוֹשׁ וְלֹא יִרְאֶה בְּךָ עֲרוֹת דָּבָר וְשָׁב מֵאֲחֵרֶיךָ”

כלומר שכינה קיימת ושורה במחנה ישראל, אך בשביל כך עליכם להתאים את רמתכם הפנימית לרמת השכינה ולא לוותר לעצמיכם כשאר האומות.

וברמב"ן שם:

”וגם זה מן הטעם שפירשנו, כי מלבד האזהרות שבאו באלה העבירות החמורות יוסיף לאו במחנה שנשמר בו מכל אלו העבירות, שלא תסתלק השכינה מישראל אשר שם, כאשר אמר כי ה' א-להיך מתהלך בקרב מחנך”

וביתר פירוט בספר החינוך (מצוה תקסו):

”א) שנצטוינו כשיצאו חילותינו למלחמה שנכין ונייחד לחיל מקום ידוע שיהיה שם כל איש יוצא לעשות צרכיו, כדי שלא יעשו צרכיהם בכל מקום ובינות המלונות כמו שיעשו האומות, ועל זה נאמר [דברים כ"ג, י"ג] ויד תהיה לך מחוץ למחנה וגו'...”

משרשי המצוה כענין שכתוב בפרשה כי ה' א-להיך מתהלך בקרב מחנך וגו' והיה מחנך קדוש וגו', כלומר שנפשותן של ישראל דבקות בשכינה לעולם, וכל שכן במחנה שכולן נקיי הנפש, כי כל הירא מעבירות שבידו כבר הלך לו ושב אל הבית ונשארו הטובים אשר רוח א-להים שוכן בתוכם, וראוי להם לעמוד בנקיות כאשר ידוע ומפורסם שהנקיות מדה מן המדות הטובות המביאה לידי רוח הקדש, וכדדרש רבי פנחס בן יאיר בפרק קמא דעבודה זרה [כ' ע"ב]. וגם יש בזה שבה לאומה כי יבואו אליהם מלאכי גוי ויראו מחניהם קדוש ונקי מכל טינוף.

ועובר על זה ולא התקין לו מקום מחוץ למחנה ולכלך מקום המחנות ביטל עשה זה. וענשו גדול מאד שגורם לשכינה להסתלק ממחנה ישראל, וכמו שכתוב ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך, כלומר, בהיותכם בתוך לכלוך תרחקו עצמכם מן הטוב”.

אפשר לראות ממצווה זו את המתח הרוחני הגבוה הקיים בעמ"י. משל ליחידה מובחרת שעובדת ברמה גבוהה. יגיע לשם בחור שיתעצל ולא ירצה לעבוד. הוא "פלט" משם... כך הקב"ה שורה בשכינתו בעמ"י ועלינו לעבוד כדי להגיע לרמה הנדרשת להשראת השכינה¹⁵. בבראשית רבה (סד, ג) אמרו כל זאת באופן תמציתי: "ד"א שכון בארץ - שכן את השכינה בארץ".

ו. הירושלמי רואה את השכינה "השוכן"

בלשון הירושלמי יש "השוכן בבית הזה", ממש רואים זאת, חווים את השכינה, לעומת לשון הבבלי שזה נכסה ונעלם "מי ששכן - הוא ישכין", אם נתבונן נראה שהבדל זה מתבטא בדרך לימוד שונה של התלמוד הירושלמי לעומת התלמוד הבבלי.

נקדים לדברים את הגמ' בסנהדרין (כד ע"א): "במחשכים הושיבני כמתי עולם אמר רבי ירמיה: זה תלמודה של בבל". לא כאן המקום להרחיב בנקודה, אך בפן הכללי נעיר שבמחשכים של בבל, כדי להצליח וללמוד תורה צריך כדי להתגבר על "החושך" לעיין ולדקדק היטב בכל מילה לעומת הלימוד בא"י שהוא לימוד שיותר פורה באופן פשוט כי יש פחות צורך להתגבר על "חוצצים", ובפן הנשמתי "אזירה דא"י מחכים".

15 ועיקרון זה בולט בדברי הב"ח (אורח חיים סימן רח) על ברכת "ונאכל מפריה": "וכתב עוד ויש אומרים ונאכל מפריה ונשבע מטובה ואין לאמרו וכו'. תימה הלא קדושת הארץ הנשפעת בה מקדושת הארץ העליונה היא נשפעת גם בפירותיה שיונקים מקדושת השכינה **השוכנת בקרב הארץ** כי על כן הזהיר ואמר בסוף פרשת מסעי (במדבר לה לד) ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל"

יש שכינה בארץ ובפירותיה וזה דורש מאיתנו לחיות ברמה רוחנית אחרת: "ואמר אם תטמאו את הארץ נמשכת הטומאה גם בפירותיה היונקים ממנה וכבר נסתלקה השכינה מקרב הארץ **אשר אני שוכן בתוכה ממש בגוף הארץ נסתלקה** מפני הטומאה שטימאתם אותה ונמשך מזה כי גם כן אנכי מסלק שכינתי מתוך בני ישראל כי עד עתה היכל ה' המה היו בני ישראל לפי שהשכינה **היתה שורה בקרבם** ממש ועתה באכלם פירות היונקים מטומאת הארץ נסתלקה השכינה כי כשהטומאה נכנסת עם אכילת פירות בתוך בני ישראל יוצאת כנגדה הקדושה מקרב ישראל ועל כן ניחא שאנו מכניסין בברכה זו ונאכל מפריה ונשבע מטובה כי באכילת פירותיה אנו ניוונים מקדושת השכינה ומטהרתה ונשבע מטובתה:"

הראשון (שאני ראיתי) שעמד על ההבדלים בין תורת בכל לזהר הוא הבני יששכר¹⁶ ב'אגרא דפרקא' (אות שכה): "להבין שיחת חכמי הזהר וחכמי הש"ס דהנה בזהר אמרו בכל מקום ת"א חז"י ובש"ס לשונם היא בכל מקום תא שמ"ע והלא דבר הוא?... " הבני יששכר מביא שתי תשובות שביסודם שראייה עוסקת יותר ברזי תורה מאשר שמיעה, אנו נעסוק יותר בתשובה השנייה¹⁷:

"ונ"ל עוד הנה חוש הראות אינו רואה דרך מסך משא"כ חוש השמע שומע אפי' דרך מסך ומלבוש וכותל והנה בזהר"ק הדברי' גלויים לעין נראים שהם רזין אמר תא חזי משא"כ בגמ' בדברים הנסתרים הם מכוסים בלבושים לא יושג בחוש הראיות רק בחוש השמע אמר תא שמע"

ובנקודתנו בא"י רואים את התגלות ד' בצורה גלויה יותר מאשר בחו"ל. הרזים גלויים יותר. ממילא בא"י ישנה אפשרות גלויה ל"לפגוש" את השכינה, לעומת בכל ששם אפשר רק "לשמוע" על כך, אך מעבר לכך זה קשה.

כותב העלי תמר (נדרים פ"ג ה"ח, עמ' דש) על דרך הירושלמי:

"והנה יש מי שכתבו שיש הבדל בין לשון התלמוד ללשון הזהר דבתלמוד נאמר תא שמע, ובזהר תא חזי, וכמובן שיש הבדל בין שמיעה לראיה... ויש להעיר שגם בירושלמי בכמ"ק הלשון, איתא חמי והוא כמו תא חזי"¹⁸.

16 הרב צבי אלימלך שפירא - אביו גיסו של הנועם אלימלך. נולד תקמ"ד. גאון מובהק, פוסק, מקובל, דרשן, חסידא קדישא, איש מופת. מופלא בנגלה ובנסתר. רב ברוביטש. סטריזוב, האליטש. מונקאטש, דינוב. נפטר יטבת תר"א. מחבר: בני יששכר. דרך פקודך. אגרא דכלא. בנו הרב רבי אלעזר. הרב רבי דוד. הרב רבי שמואל. הרב רבי משלם זושא. חתנו הרב רבי נחמיה. הרב רבי משה. הרב רבי יעקב. הרב שמעון ישעיה רייך.

17 רואה בדברי תורה לנינו של הבני יששכר האדמו"ר רבי חיים אלעזר שפירא בעל מנחת אלעזר ממונקטאש (ח"א אות עז) שחוזר על דבריו ששמיעה זה נגלה וראיה זה נסתר. ומעניין שבמהדורה ו חוזר על כך באות נו ומספר "ונדפס אח"כ זה בס' דברי יחזקאל, אולם נודע ומובן עד כמה חביב דבר שנשמע מפי הצדיק זי"ע בעצמו יותר מאשר שמע הכותב ומדפיס..." ובאמת זה החילוק היותר פשוט בין 'תא חזי' ל'תא שמע'... לראות בעיניים.

18 אמנם יש להעיר שבירושלמי ע"ז פרק א ה"ד (בעמ' רלט ד"ה 'אתא ר"ב בריה')

כותב על כך הרב שאר ישוב כהן זצ"ל¹⁹ בהסכמה לספר 'אוצרות הירושלמי':

"מפני חיבת העיון, אעיר בקשר לדברי מחברנו, בענין דרך הבבלי לומר "תא-שמע" לדרך הירושלמי לומר "תא-חמי" - שיש לעיין בנדון בדבריו הנשגבים של כ"ק מרן אאמו"ר הרב הנזיר זצ"ל בספרו "קול הנבואה", בעניין הראיה והשמיעה, בעניין הקול והאור, ובענין המחלוקת של ר' ישמעאל ורבי עקיבא בעניין "וכל העם רואים את הקולות". סוגיא שלמה היא שיש להעמיק ולהרחיב בה - ואכמ"ל".

ואמנם עקב שלא האריך ואיני מבין בדבריו העמוקים של הרב הנזיר בספרו כלל, נשאר זה חתום. אך אולי בכל זאת ניתן לדלות משם את כוון הפתרון. לאחר שכותב הרב הנזיר על ההגיון העברי השמעי ועל כך ש"המחשבה העברית הוא דבור פנימי, דברים שבלב, שהבינה שומעתם ושופטת במ...", ומזה ללשונו שמיעה במשנה, במדרשי ההלכה ובתלמוד. מוסיף הרב הנזיר בלשונו הקצרה והמדויקת בהערה נו: "הירושלמי אומר, תא חמי, ובזוה"ק, תא חזי. אך גם בירושלמי, שמע לה מהדא". נראה שהערה קצרה זו עומד הרב הנזיר על עומק ההבדל שבין הבבלי לירושלמי, אמנם התלמוד הירושלמי מתבטא יותר בראיה בהירה, אך זה לא במקום שמיעתה של בבל אלא בתוספת לשמיעתה של בבל. ולכן "חד מינן [מבני בבל] כי סליק להתם [לארץ ישראל] עדיף כתרי מינייהו" כשמתווספת לשמיעה של בבל הראייה של ארץ ישראל וזכה לכל המעלות²⁰.

ונביא לסיכום נקודה זו מדברי הראי"ה קוק זצ"ל באיגרתו החשובה ל"בני ציון היקרים" - אגרת צ"ו:

כתב אחרת עיין שם.

19 הרב אליהו יוסף שאר ישוב הכהן - בן הרב דוד כהן הנזיר. מגאוני דורו. מנהיג ברבנותו. בעל מסורת אבות. הקים במלחמת העצמאות קבוצה דתית לוחמת. נפל בשבי הירדני עם נפילת הרובע היהודי. רב צבאי, הרב של חיל האויר. בתשל"ה רב ואב"ד בחיפה. מחבר: חקרי הלכה, שי כהן.
20 וראה על כך בהרחבה יתרה בחוברת "זהב הארץ" - פרקים להבנת דרכי הלימוד של תורת ארץ ישראל. מאת הרב יהושע ויצמן שליט"א ראש ישיבת מעלות יעקב.

“...הבדל עצום ונשגב בין תורת א”י לתורת חו”ל. בא”י שפע רוח הקדש מתפרץ לחול על כל ת”ח שמבקש ללמוד תורה לשמה, וק”ו על קיבוץ של ת”ח, והרוח הכללי, השופע בנועם והולך ומתפשט, הוא הרודד את הפרטים, הוא המרחיב את ההלכות, הכל מלמעלה למטה. מה שא”כ בחו”ל. רוח כללי קדוש א”א לשאוף באויר טמא ועל אדמה טמאה. אלא כל פרט ופרט מן התורה מעלה איזה ניצוץ, איזו הארה, להתקרב אל רוח אלקים חיים, השוכן על עמו פה בארץ חיים. “על הגאולה זה תלמוד ירושלמי ועל התמורה זה תלמוד בבלי” (זוהר חדש רות). הידיעה הזאת היא מאירה נתיבות גם על מהות הלמוד בכלל, גם על סדריו, גם על סדר העבודה השלמה הראוי’ לבחירי יחידי סגולת ת”ח במקום אורו של עולם, גם על עצם תכנם של עצמיות הסברות, ההיות, החדושים והפלפולים. “עתידין בכ”נ ובמ”ד שבחו”ל שיקבעו בא”י”. אנחנו יכולים להמשיך טל אורות של אויר ארץ חמדה באופן כ”כ נוזל ושופע, באופן כ”כ מעדן ומקדש כל רוח ונפש וכל קרב וכליות, עד שילך עמנו אור הבבלי להתאחד עם התלמוד הירושלמי ויחדיו יאירו באור שבעתים. ואל זה אנחנו צריכים לשאוף...”

ז. ההבדל ברמת השכינה בין התלמודים

עמד על ההבדל בין הבבלי לירושלמי בלשון הווה/עבר זה הבני יששכר בספרו מגיד תעלומה (על הירושלמי שלנו):

“השוכן בבית הזה וכו’ - ובבבלי מי ששכן את שמו בבית הזה וכו’ / ואפשר נוסחת ירושלמי הוא במקדש ראשון ונוסחת בבלי במקדש שני ומובן”.

הבני יששכר מציע שיש פה הבדל מהותי בהשראת השכינה. לעומת בית ראשון שזה בלשון הווה, ‘השוכן’ עכשיו. בביהמ”ק השני זה בלשון עבר (אולי מתמשך) וזה לא אותה השראת שכינה.

נתבונן בהנחה זו דרך המקבילה היחידה במשנה, בתוספתא, ובמדרשי ההלכה ובגמ’, להטיה של ‘שכן’ בלשון עבר (פעיל) כמו אצלנו, (וכן פעם

אחת במגילת תענית על כב שבט), והיא במשנה במסכת יומא פרק א
משנה ה (דף יח ע"ב):

"מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה והעלוהו בית אבטינס והשביעוהו, ונפטרו והלכו להם. ואמרו לו: אישי כהן גדול, אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח בית דין, משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך. הוא פורש ובוכה, והן פורשין ובוכין".

מסביר הרמב"ם בפירוש המשנה:

"לוקחין אותו לעלית בית אבטינס ללמדו חפינת הקטורת, וזה לדעת מי שאומר שהיא מעבודות קשות שבמקדש... ומשביעין אותו על דבר שאי אפשר לשום אדם לראותו אם שנהו, לפי שהצדוקין סוברין שנותן את הקטורת על האש בהיכל ואח"כ מכניס את המחיתה לבית קדש הקדשים... ובא בקבלה האמתית שאין הדבר כן אלא כמו שפירש ואמר ונתן את הקטרת על האש לפני ה', ואי אפשר אז לשום אדם לדעת מה עשה שהרי אמר ה' וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקדש עד צאתו, ולפיכך משביעין אותו. הוא בוכה שחשדוהו במינות, וגם הם בוכים על שחשדוהו, לפי שאסור לפי תורתנו לחשוך ברע באדם שאינו יודע אצלינו אלא מפני ההכרח כמו שאתה רואה".

במשנה א בפרק שם כתוב:

"שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פלהדרין ומתקינין לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול"

ב'לחם לשמים' שואל היעב"ץ²¹ שאלה על המשנה:

21 הרב רבי יעקב עמדין, יעב"ץ - בן החכם צבי. חתן הרב רבי מרדכי כץ. נולד תנ"ז. גאון מופלא בנגלה ובנסתר, סופר מהיר, לוחם קנאי. התפטר מרבנות נבירך: שלא עשני אב"ד. הקים לו דפוס להדפסת ספריו. נפטר ל ניסן תקל"ו. מחבר: סידור יעב"ץ. שאילת יעב"ץ. לחם שמים. בנו הרב רבי משלם זלמן אשכנזי. הרב רבי מאיר אשכנזי. חתנו הרב רב אריה ליב.

"שמא יארע בו פסול - בריש דמאי נתעורר בתי"ט בענין זה מדוע הוצרכו לכך. שהרי לא אירע קרי לכ"ג ביה"כ כמו ששנינו עשרה ניסים במס' אבות עכ"ל. ויש עוד להקשות מה טיבו של נס זה? שהרי היו משמרין אותו. ולא הניחוהו לישן שלא יבוא לידי טומאה. וכנראה שלא היה אפשר לו לבוא לידי קרי (אם לא במזיד ח"ו, ואטו ברשיעי כה"ג עסקינן). מאחר שנוזהרין בו כל כך כדתנן הכא בפרקין...

לכן נ"ל ליישב כל זה במה שנראה שכל הניסים ששנינו שהיו בבהמ"ק, לא הוּוּ קביעי אלא במקדש ראשון. אבל בשני מתוך שרשעים היו (חוץ מעטים) חששו אולי לא יהיו נוהרים כראוי. ומצינו כמה ניסים שפסקו במיתת שמעון הצדיק [יומא לו ע"א]..."

היעב"ץ שואל על כל התאמצות שיש בפרק להפרישו, להעסיק אותו וכו' למה היא נצרכת והרי במסכת אבות כתוב במפורש שאחד מעשרה ניסים היו שכה"ג לא ראה קרי ביה"כ?! אז למה כל זה? ועונה: שבתקופת בית שני כמו שאמרנו להלן שמדובר בכוהנים גדולים שאינם במדרגה הראויה לכהונה גדולה וע"כ כל ההקפדה הרבה.

ואם הוא עונה כך באופן כללי על הפרק, בתיאור המציאות הרוחנית של הכהונה בכלל והכהונה הגדולה בפרט בחלק גדול מימי בית שני, שהכהונה נמכרה בכסף לכל המרבה במחיר או המוצא חן בעיני השלטון (זה בדרך כלל אותו אחד), במשנה שלנו אנו רואים זאת בצורה הקשה ביותר. המשנה ממש מתארת אפשרות של דבר כה מזעזע שהכהן הגדול יהיה מין וצריכים להשביעו מלפני!²²

א"כ אנו מבינים שלא סתם נקטה המשנה "מי ששכן את שמו" בלשון עבר, כי התנא אומר במציאות רוחנית זאת אין רואים פה שכינה!

22 כך גם סיפר הרב צבי יחזקאל מיכלזוהן על הנצי"ב מוולאז'ין שהכיר את חיים סלונימסקי, פעם פעל הנ"ל להקמת בתי"ס ממלכתיים בישראל, הטיף לו הנצי"ב מוסר על כך. הנ"ל לימד זכות על עצמו ואמר שכוונתו הייתה אחרת ולטובה אלא שחשדו בו בכדי, ענה לו הנצי"ב שמהמשנה אנו רואים שאין לתת הזדמנות שיחשדו בו ואם חושדים באדם יש מקום לבכות כמו שהכהן הגדול בוכה שחשדוהו... (מובא מעינה של משנה)

כותב על לשון זאת המהרש"א:

"במי ששכן שמו בבית הזה וכו'. נקטו האי לישנא הכא בשבועה זו שלא ישנה לעשות כצדוקים דבפרשה זו במעשה יוה"כ כתיב וכן יעשה וגו' השוכן אתם בתוך טומאתם ומיניה ילפינן בפרק הוציאו לו בשילה ובבית עולמים מנין ת"ל השוכן אתם וגו' ע"ש:"

כלומר שעקב שלשון זאת נמצאת בפרשה הכהן הגדול ביוה"כ למדו ממנה והשתמשו בה פה.

והנה חז"ל דורשים פסוק זה באופן בולט עפ"י הטית הזמן בלשון הווה בספרי (במדבר פרשת נשא פסקא א):

"אשר אני שוכן בתוכם, חביבים הם ישראל שאע"פ שהם טמאים שכינה ביניהם וכן הוא אומר השוכן אתם בתוך טומאתם (ויקרא טז טז) [ואומר בטמאם את משכני אשר בתוכם] (שם טו לא) ואומר ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם ואומר ולא יטמאו את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה (במדבר לה לד)".

פה חז"ל דורשים עפ"י לשון ההווה - 'שוכן בתוכם' שאעפ"י שהם עכשיו טמאים הקב"ה שוכן! א"כ היא הנותנת! אם לפי דברי המהרש"א למדו את לשון המשנה מהפסוק למה לא השתמשו בלשון הפסוק כלשונו ומשנים ללשון עבר? (שמשתמשים כך במשנה בתמיד ועוד פעמים רבות בספרות תנאית, ראה להלן)

מכאן נראה ששינוי זה הוא מכוון.

סוף דבר

במאמר זה סקרנו את ההבדלים בין התלמוד הירושלמי לתלמוד הבבלי במיתתו של רבי עקיבא, וביארנו את דרך החיים שחז"ל רצו שנלמד בכל אחד מהגרסאות. הסברנו כי כל תלמוד מעביר מסרים שונים מכיוון שכל תלמוד מייעד את המסרים לתקופה אחרת ולמקום אחר. התלמוד הבבלי מיועד בעיקר לתקופת הגלות, לעומת התלמוד הירושלמי שמיועד בעיקר לארץ ישראל ולתקופת הגאולה.

בתלמוד הבבלי - המסר המרכזי, דרך החיים שרצו שנלמד מר' עקיבא, הוא אמונה בה' על אף ייסורים ומסירות נפש על קדושת ה'. בתלמוד הירושלמי המסר המרכזי הוא אהבת ה' מלאה עם כל הדברים במשך כל החיים. "בכל לבבך, בכל נפשך, בכל מאודך".

כעת, כשאנו בארץ ישראל, בדור הגאולה, אנו עלולים לחשוב שעלינו ללמוד אך ורק את תלמודה של ארץ ישראל, ולעזוב את התלמוד הבבלי. אולם לא כך מלמד אותנו מנהיג דור התחיה - הרב קוק:

"אנחנו יכולים להמשיך טל אורות של אויר ארץ חמדה באופן כל כך נוזל ושופע, באופן כל כך מעדן ומקדש... עד שילך עמנו אור הבבלי להתאחד עם התלמוד הירושלמי ויחדיו יאירו באור שבעתים ואל זה אנחנו צריכים לשאוף לא לעזות יחשב לנו כי חביבה כת קטנה שבא"י מסנהדרי גדולה שבחו"ל"²³.

כעת עלינו ללמוד את התלמוד הירושלמי, להבין מה המסרים שנשלחו אלינו, לדור הגאולה, ולאחד אותם עם מה שאנו לומדים מהתלמוד הבבלי, לבנות קומה נוספת על גבי הקומה הקיימת.

גם בסיפור זה, אמנם יש מסרים שונים בתלמוד הירושלמי, אולם הם לא באו לסתור את התלמוד הבבלי, אלא באו ליצור קומה חדשה. על גבי מסירות הנפש של כל הדורות, עלינו לבעור באהבת ה' יתברך, אהבה הממלאה את כל החיים, וחודרת לכל חלק וחלק במציאות.

ח. שֶׁפֶן בלשון התנ"ך

ודבר זה יביא אותנו לבדוק, מתי בתנ"ך כתוב 'שכן' בלשון עבר?

והנה מדהים לגלות שכמעט אף פעם אין הטיה על השכינה בלשון עבר! נמצא זאת סה"כ פעמיים, רק פעם אחת ממש כלשון המשנה "שֶׁפֶן" וזה בתהלים (פרק עח פס' ס): "וַיִּטֹּשׁ מְשֻׁפֵּן שְׁלוֹ אֶהָל שֶׁפֶן בְּאֶדָם" הפסוק היחיד הדומה למשנה במדויק, מדבר על מציאות של חורבן, שאין עתה שכינה, אלא בלשון עבר אהל שבעבר הייתה בו שכינה דרך בני".

כותב על כך הרד"ק:

"(ס) ויטוש משכן שילה, הארון שהיה בשילה, זהו אהל שכן באדם, כמו שאומר (שמות כט, מה): ושכנתי בתוך בני ישראל".

ומשלים זאת בירמיהו פרק ז:

(ג) כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם וְאַשְׁכְּנָה אֶתְכֶם בְּמָקוֹם הַזֶּה: (ד) אֵל תִּבְטְחוּ לָכֶם אֵל דְּבַרֵי הַשִּׁקָּר לְאָמֹר הֵיכַל יְהוָה הֵיכַל יְהוָה הֵמָּה: (ה) כִּי אִם הִיטִיב תִּיטִיבוּ אֶת דַּרְכֵיכֶם וְאֶת מַעַלְלֵיכֶם אִם עָשׂוּ תַעֲשׂוּ מִשְׁפָּט בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ: (ו) גַּר יְתוֹם וְאֶלְמָנָה לֹא תַעֲשִׁקוּ וְדָם נָקִי אַל תִּשְׁפְּכוּ בְּמָקוֹם הַזֶּה וְאַחֲרָיִךְ - לֵהִיִּם אַחֲרָיִם לֹא תִלְכוּ לְרַע לָכֶם: (ז) וּשְׁפַנְתִּי אֶתְכֶם בְּמָקוֹם הַזֶּה בְּאַרְצִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבוֹתֵיכֶם לְמַן עוֹלָם וְעַד עוֹלָם: (ח) הִנֵּה אַתֶּם בֹּטְחִים לָכֶם עַל דְּבַרֵי הַשִּׁקָּר לְבַלְתִּי הוֹעִיל: (ט) הִגְנֹב רֹצֵחַ וְנָאֵף וְהַשְׂבִּיעַ לַשִּׁקָּר וְקוֹטֵר לְבַעַל וְהַלֵּךְ אַחֲרָיִךְ - לֵהִיִּם אַחֲרָיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעֶתֶם: (י) וּבִאתֶם וְעַמְדַתְּם לְפָנַי בְּבַיִת הַזֶּה אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו וְאַמַּרְתֶּם נִצַּלְנוּ לְמַעַן עֲשׂוֹת אֵת כָּל הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵלֶּה: (יא) הַמַּעֲרַת פְּרָצִים הִי הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו בְּעִינֵיכֶם גַּם אֲנֹכִי הִנֵּה רְאִיתִי נְאֻם יְהוָה: ס

הקב"ה מבהיר לעמ"י שהוא סילק את שכינתו עקב רוע מעשיהם, ואם הם יתנהגו כראוי הוא יחזיר את שכינתו²⁴ וממשיך:

(יב) כִּי לָכוּ נָא אֵל מְקוֹמִי אֲשֶׁר בְּשִׁילוֹ אֲשֶׁר שְׁפַנְתִּי שְׁמִי שָׁם בְּרֵאשׁוֹנָה וְרָאוּ אֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לוֹ מִפְּנֵי רָעַת עַמִּי יִשְׂרָאֵל: (יג) וְעַתָּה יַעַן עֲשׂוֹתְכֶם אֵת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה נְאֻם יְהוָה וְאַדְבַּר אֲלֵיכֶם הַשֶּׁפֶם וְדַבַּר וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְאַקְרָא אֶתְכֶם וְלֹא עֲנִיתֶם: (יד) וְעָשִׂיתִי לְבַיִת אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו אֲשֶׁר אַתֶּם בֹּטְחִים בּוֹ וְלְמָקוֹם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וְלְאַבוֹתֵיכֶם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְשִׁלּוֹ:

ומפרש המלבי"ם בפסוק יב:

24 לדייק את ההבדל: אצלנו השכינה שורה (ולהלן נראה פסוקים), וצריך לתקן מעשינו ולהתעלות כדי להגיע אליה. ופה אין שכינה וכדי שהיא תחזור צריך לתקן את מעשינו וראה במלבי"ם להלן.

”כי לכו נא אל מקומי אשר בשילו. אשר שם שכנתי שמי בראשונה והחרבתיו מפני רעת עמי ישראל, וכ”ש זה שהוא השני שאין הקביעות כ”כ כמו הראשון, (ועז”א אצל שילה שכנתי שמי, ואצל בהמ”ק אמר אשר נקרא שמי עליו, ר”ל שאין שמי שוכן רק נקרא עליו לבד, כי כבר נסתלקה שכינה ע”י עונותיכם):”

מבין המלבי”ם שעתה אין שכינה מפני רעת מעשי עמ”י ולכן כתוב בלשון עבר. וכן בדומה ביהושע (כב, יט) אומרים משלחת הנשיאים לשניים וחצי השבטים: ”וְאַךְ אִם טְמְאָה אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם עָבְרוּ לָכֶם אֶל אֶרֶץ אֲחֻזַּת יִקְנֹק אֲשֶׁר שָׁכַן שָׁם מִשָּׁפַן יִקְנֹק וְהֶאֱחָזוּ בְּתוֹכָנוּ...” וברש”י: ”אם טמאה ארץ אחזתכם - שלא בחר הקדוש ברוך הוא להשרות בה שכינתו”. גם פה יש מציאות שאין שכינה בפועל בהווה (ארצם טמאה לקורבנות ומשכן), והם מספרים להם שיש מקום שיש בו שכינה, אך הם לא רואים זאת עתה. א”כ אנו רואים ש’ששכן’ במשנה וכתנ”ך הם בלשון עבר, והם ביטוי לחוסר שכינה במצב הנוכחי בהווה.

ט. לשון שוכן במשנה ובמדרש

לעומת זאת בתנ”ך²⁵ ובכל מדרשי ההלכה והאגדה יש פעמים רבות מאד שמדובר על שוכן בלשון הווה²⁶.

נביא פה דוגמא אחת מרכזית ממשנה במסכת מידות (ב משנה ב):

”כל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל חוץ ממי שאירעו דבר שהוא מקיף לשמאל מה לך מקיף לשמאל שאני אבל השוכן בבית הזה ינחמך שאני מנודה השוכן בבית הזה יתן בלבם ויקרבוך דברי רבי מאיר אמר לו רבי יוסי עשיתן כאילו עברו עליו את הדין אלא השוכן בבית הזה יתן בלבך ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך”

25 לדוגמא ראה, בתורה: ויקרא טז, טו. (מובא למעלה) במדבר ה, ג. לה, לד. דברים לג, טז. בנביאים: ישעיה לג, ה. נז, טו. יואל ד, טז. ד, כא. כתובים: תהילים סח, טז. קלה, כא. ועוד פעמים רבות בהטיות רבות.

26 מכילתא בשלח א, א. ספרא אחרי מות פד, ה (מובא למעלה). ספרי פרשה ב, א. בתלמוד הירושלמי: יומא פ”ז ה”א. סוטה פ”ז ה”ו.

כתב על כך בפירושו 'עזרת כהנים'²⁷: "השוכן בבית הזה - כך היה דרכם בבית המקדש שכל אחד שהי' מתפלל על חברו או מברכו היה אומר השוכן בבית הזה... וכן וודאי דכל האנשים בעת שהיו במקדש כשהיו מזכירים שמו ית' לאיזה ענין היו מיחדים אותו אל שכינתו בבית הזה. והוא להראות אמיתת וברור הדבר הזה ששכינתו שורה בבית הזה. וז"ש שלמה הע"ה (מלכים א, ח) בתפלתו ולדעת כי שמך נקרא על הבית הזה אשר בנית²⁸"

כלומר בעת שאנשים היו במקדש הם היו חשים את מציאות השכינה, ולכן היו מייחדים אותה שם כדי להראות שהשכינה קיימת בבית המקדש ולהתברך ממנה.

והנה מובא בדומה מאד בפרקי דרבי אליעזר (פרק יז):

"ראה שלמה שמדת גמילות חסדים גדולה לפני הבה", וכשבנה בית המקדש בנה שני שערים אחד לחתנים ואחד לאבלים ולמגודים, והיו ישראל הולכים בשבתות ויושבין בין שני שערים הללו, והנכנס בשער חתנים היו יודעין שהוא חתן, והיו אומרים לו השוכן בבית הזה ישמחך בבנים ובבנות... והנכנס בשער האבלים ולא היה שפמו מכוסה היו יודעין שהוא מגודה והיו אומרין לו השוכן בבית הזה יתן בלבך לשמוע דברי חבריך ויתן בלב חבריך לסלוח לך ויקריבוך אצלם כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתן בגמילות חסדים..."

27 הרב יהושע יוסף הכהן אב"ד במארד. מחבר: עזרת כהנים

28 ואמנם לא דק בפנים בין לשון שכן בעבר לשוכן בהווה והביא דוגמאות גם בעבר. וראה בעלי תמר ד"ה "מהו ברכה" שמביא אגרת הרמב"ן לבנו: "הנני מגיד לו כי עליתי אל הר הזיתים המכוון כנגד הר הבית... ושם כנגד הר הבית קראתי חרוזותי בבכיה רבה ומי ששכן שמו בביהמ"ק ישגיא וירבה שלומכם... עדי עד" וממשיך בעלי תמר: "ושיחת הרמב"ן צריכה תלמוד ויש לתלמוד מדבריו הקדושים שמי שעומד בכותל המערבי וכותב משם מכתב לגולה או אף לערי הארץ יסיים ומי ששכן שמו בביהמ"ק ישגיא וירבה שלומכם לעדי עד כמ"ש הרמב"ן שם, ומה טוב בפרוץ מחלוקת בישראל ללכת לכותל המערבי ולהתפלל ולסיים מי ששכן שמו בבית הזה או בביהמ"ק הוא ישכין ביניהם אהבה ואחווה ושלוה ורעות". ואולי דייק הרמב"ן 'מי ששכן' כדברי ה'בני יששכר' שמימי בית שני זה לא כמו בבית ראשון, אעפ"י שכתוב בוזהר: "דאמר ר' יהודה מעולם לא **זוה שכינתא** מכותלי דמערבא דבי מקדשא דכתיב (שיר ב) הנה זה עומד אחר כתלנו" (כרך ב פרשת שמות).

ועשה הפרקי דרבי אליעזר (לפי נוסחא זאת) שלום בין דעת ר' מאיר ור' יוסי²⁹. ועפ"י הסברנו שלשון 'השוכן' היא הווה, וע"כ זה דורש מאתנו להתעלות לכך, מובנת מאד דעת ר' מאיר שעל האדם לפעול בעצמו להתעלות לשכינה וע"כ מברכים אותו שחבריו יקבלו אותו חזרה. כלומר מברכים אותו במה שלא תלוי בו. אך הקשו על דעת ר' מאיר "שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו", שבצדק מברכה זו באופן מפורש נראה שיש דרישה רק מחבריו שנידוהו, וגם כדי שלא יצא לעז על ב"ד שנידוהו, ע"כ דייק ר' יוסי בברכתו שבאופן מפורש זה תלוי בו וכן הסביר ב'עזרת כהנים'³⁰.

אם נחזור אל הירושלמי שלנו, יצא לנו שלשון 'השוכן' היא הווה וע"כ הירושלמי דורש מאיתנו לעבוד על נטיעתנו ולהתעלות למדרגת השכינה השורה במקדש וזה שלב שלב מהאחווה לאהבה לשלום ולרעות.

י. הברכה למשמר היוצא מהעבודה

ככה למדתי סוגיא זו שנים רבות, ובחידוש זה הסתפקתי. והנה נודמן לי הירושלמי בהוצאת "תלמודה של ארץ ישראל" ועיינתי בו קצת. והוא האיר את בעוד הבדל מאד מהותי בשיטת הירושלמי, ונקדים לדבריו:

הבעיה המהותית בפתיחתנו את הלימוד בירושלמי היא שבדרך כלל לפני זה שגור על לשוננו התלמוד הבבלי שעליו עיקר שקידתנו מלפני כן³¹. וע"כ דבר מצוי הוא שבאופן אוטומטי אנו מפרשים את הירושלמי בלי לשים לב עפ"י הסוגיא בבבלי או לפחות מנסים להתאימה אליו ולא תמיד כשהם מתאימים באמת. זוהי גם הבעיה המרכזית בפרשני

29 לפי נוסחא זאת ועיינ בנוסחאות אחרות שנקט כלשון ר' יוסי וראה ברד"ל.
30 בלשוננו "לכאורה קשה דהא שפיר קאמר ר' יוסי. והנראה לפרש פלוגתייהו הוא כן: ר' מאיר לא ניחא לי' לומר שיתפללו עליו דהשוכן וכו' ותשמע לדברי חביריך. דהא הכל בידי שמים חוץ מן יראת שמים. וא"כ כיון שחטא באיזה דבר אשר נתחייב עליו נידוי. א"כ הרי הוא בעצמו מחוייב שייטיב לבו... ולכן אמר ר' מ' שאומרים לו לשון יתן בלבם ויקרבון. וזה ממילא ידעינן דזה לא יהיה כ"ד בהיטיב את לבו... ור' יוסי ס"ל שמוטב להם לומר בלשון שלא יהיה משמע שעשו שלא כדין ולא יוציאו לעז על ב"ד וגם הוא בעצמו יעמוד עי"ז במרדו כשיבין מלשונם שמשמע שההטבה תלוי בהם..."

31 מסופר על ר' שאול ליברמן שלעת זקנתו התלונן שהוא זוכר יותר טוב את הבבלי מהירושלמי כיוון שזה היה גירסא דינקותא שלו...

הירושלמי לסוגיהם שהרבה פעמים הם מפרשים את הירושלמי ומנסים להתאימו לבבלי כמה שיותר גם אם "לא קרב זה אל זה"³².

והנה בסוגיא זו כל מי שכתב על ברכת המשמר, פירש שברכה זו אומר המשמר היוצא למשמר הנכנס כמו שמפורש בתלמוד הבבלי: "ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. מאי ברכה אחת? אמר רבי חלבו: משמר היוצא אומר למשמר הנכנס..."

אך אם נתבונן ונדייק בלשון הירושלמי: "ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא" ותו לא.

מפרש הרב יהושע בוך ב'תלמודה של ארץ ישראל':

"מוסיפים ברכה אחת למשמר היוצא - אומרים ברכה נוספת לברך את המשמר היוצא (הגומר את עבודתו במקדש בשבת זו... שולא כמו שפירשו בבבלי...)... כך מברכים את הכהנים של המשמר היוצא בסיום עבודתם במקדש, שכשישובו לבתיהם ישים ד' במשפחותיהם אהבה ואחוה..."

כלומר ברכה זו אינה לנכנסים לעבודה במקדש אלא ליוצאים ממנה, לאחר שבוע של שהיה ועיסוק מתמיד בקודש. של הקרבת הקרבנות ואכילתם בקדושה וטהרה, מברכים את הכהנים שילכו אם קדושה וטהרה אלו ויפיצו במקומותיהם אחוה ואהבה ושלוש ורעות³³.

לתוספות יש שאלה על הברכה: "ברכה אחת למשמר היוצא וכו' - תימא קצת מאי היא הואיל ולית בה לא שם ולא מלכות?"

32 סיפר לנו הרב יהודה בהרב שליט"א שפעם הגיע הרב גורן לישיבת מרכז הרב ובקש שיביאו לו ירושלמי, והוא לא מצא להביא לו חוץ מכרך של הירושלמי נטול-מפרשים. אמר לו הרב גורן: זה עדיף, זה עדיף. ככה אפשר ללמוד אותו נכון...

33 בתהלים (צב, יד): "שְׁתוּלִים בְּבֵית יְקֻקָּה בְּחִצְרוֹת אֶל-לְהִינֵנוּ יִפְרְחוּ" כותב על כך הרש"ר הירש:

"שתולים בבית ד' ... במקדש ד' נעוצים שרשיהם, משם יונקים הם את כל כוחם ועוים. 'בחצרות א-לקינו' יפריחו, מושרשים הם בבית ד', אולם פריים לא בבית ד' יפרח אלא אדרבא, פריים מופיע בכל דרכי החיים ובכל התנאים המתהווים מתוך בית ד', גם חוץ לבית ד' וסביבו..."

תירץ מהר"ש סיריליאוי³⁴: ומשמע שהיו חותמין בה בא"י המברך את עמו ישראל בשלום. כלומר אנחנו רואים שלדעתו חתימת הברכה, שמבטאת את את מרכז הברכה, עוסקת בשלום לעמ"י בכללו. א"כ קצת ראייה שסבר כרב בוך, כי הברכה לא עוסקת בשלום הכהנים של המשמר הנכנס, אלא בשלום העם שאליו יוצאים הכהנים. ומתנבאים על חסרון הברכה המפורשת פה באותה לשון הראי"ה קוק והאמרי אמת.

כותב על כך הרב קוק במאמרי הראי"ה (נאום בוועידה העולמית של המזרחי, עמ' 254):

"הנוסח האמור נקרא בשם ברכה, כאחת מן הברכות שבמטבע של חכמים במשנתנו דתמיד, והתוספות שאלו איך היא נקראת ברכה הואיל ואין בה לא שם ולא מלכות, שהם שניהם תנאים למטבע של ברכות לדינא. ישנם אמנם, לפעמים, דברים שהם משלימים בסגנון מיוחד את המטבע של ברכות, כדברי התוספות דכיצד מברכין דא-לקי אברהם הוי כמו מלכות, ה"ה "הא-ל הקדוש שאין כמוהו" הוא כמו מלכות."

הרב מוכיח שיש ברכות מסוימות שאין בהם מלכות במפורש אך יש להם סגנון מיוחד של מטבע שמשלים את המלכות, ע"פ זה הוא ממשיך ומסביר:

"וע"פ זה יש לנו לומר ששלום שהוא שמו של הקב"ה, כדאמרינן בשבת דף י, שם גופיה איקרי שלום, הוא כמו שם במטבע זו. ומי ששכן שמו בבית הזה הוי כמו מלכות, שעיקר קדושת בית המקדש ופארו הוא בא להוראת מלכותו של מלך הכבוד ב"ה בעולם, כמו שדרשו חז"ל. שאמר שלמה המלך ע"ה בנאומו לחנוכת הבית: 'שאו שערים ראשיכם ויבא מלך הכבוד' בהכנסת הארון לבית קה"ק, שבזה נגמר צביון ביהמ"ק בקדושתו."

התוס' עמדו על כך שחסר שם ומלכות, עפ"י דברי הרב יש לנו שם שהוא

34 הרב רבי שלמה סיריליי - בן הרב רבי יוסף סיריליי. גאון עצום, בקי נפלא בחדרי תורה, מגדולי חכמי דורו, ממגורשי ספרד (רנ"ב). הגיע לשאלוניקי, אדרינופולי, ברצ"ב עלה לצפת, רבה של ירושלים. העמיד תלמידים הרבה. נפטר שי"ח. מחבר: פירוש לירושלמי. תלמוד על עדויות. בנו הרב רבי מרדכי סיריליי.

שמו של הקב"ה - שלום, ויש מלכות - שכינה, התגלות ד' בבהמ"ק.
 ובדומה לכך מחדש ה'אמרי אמת'³⁵ (בחידושו לברכות):

"... בתוס' שאלו איך הוא ברכה בלי שם ומלכות³⁶, וכנראה שזהו ברכה מה שמתאחדין כללות בנ"י זה עצמו עניין שם ומלכות, כמו שאמרו שאילת שלום חבירו בשם, כשיש אחדות יש גלוי שם, וכן מלכות ע"פ פירש"י בפ' וזאת הברכה עה"פ 'בהתאסף ראשי עם, בהתאספם יחד באגודה אחת ושלום ביניהם הוא מלכם ולא כשיש מחלוקת ביניהם". האמרי אמת מחדש שהאחדות בעמ"י זה כמו מלכות בברכה.

א"כ לפי הרב קוק והאמרי אמת יש לנו שם ומלכות בברכה ע"י האחדות והשכינה הקיימים בה ששורים על הכוהנים בבהמ"ק ואם הבנה עמוקה זו שהשראת שמו של ד' בעולם היא ע"י השלום והכתרת מלכותו היא ע"י התאחדות עמ"י, יוצאים הכוהנים מבהמ"ק ומלמדים זאת את עמ"י כולו.

ובלשון קצרה כותב הרב אברהם יצחק סורוצקין³⁷ בגבורת יצחק: "י"ל דהמקדש משרה שכינה בישראל כי המקדש מאחד כלל ישראל ואחד

35 **הרב רבי אברהם מרדכי אלתר**- בן הרב רבי יהודה אריה ליב-השפת אמת. נולד תרכ"ו. רב גאון מופלא וצדיק מפורסם, ראש חסידי גור, רבבות חסו בצלו והלכו לאורו, מייסד אגודת ישראל. בתרס"ה אדמו"ר מגור. בשנת תש"א עלה לירושלים. נפטר שבועות תש"ח. בנו הרב רבי ישראל אלתר אדמו"ר מגור. חתנו הרב רבי יצחק מאיר לויין.

36 ל'באר שבע' על מסכת תמיד יש לכך תירוץ אחר: (דף לב ע"ב)
 "... ואני אמרתי בחפזי שהיו מברכין עם שם ומלכות, ואף אם לא נזכר בהדיא בגמרא שם ומלכות, הלא מצינו הרבה ברכות בגמרא שלא נזכר בהדיא שם ומלכות ואפילו הכי רצה לומר דוקא עם שם ומלכות, כמו שכתבו התוס' גופייהו בריש פרק הרואה (נד, א ד"ה הרואה בשם רבינו שמעיה) וז"ל ברוך שעשה נסים לאבותינו וכו' כל הני ברכות צריכות להזכרת שם ומלכות ברוך אתה אמ"ה דכל ברכה שאין בה וכו'. אמנם אחר העיון חזרתי ואמרתי שאין שייך כלל הזכרת שם ומלכות בברכה זו, מפני שלא אמרו כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות אינה ברכה אלא דוקא בברכות שהם הודאות להקב"ה, אבל ברכות שהם על תביעת צרכי של אדם לא תיקנו בהם מלכות, וראיה מברכת כהנים ותפלת שמונה עשר כמו שכתב הרוקח בסימן שכ"ג ע"ש, כן נ"ל:

37 **הרב אברהם יצחק סורוצקין שליט"א** - בן הרב ברוך סורוצקין. ר"מ ביישיבת לייקווד. מחבר: גבורת יצחק על הש"ס, רמב"ם, חגים ועוד.

שריא באחד ומושׁוה מברכין אותם שמי ששכן את שמו ישכין ביניכם אהבה ואחוה שיוכל לשרות בבית³⁸.”

ובחתם סופר על התורה (ליקוטים, פרשת ראה, ד״ה ״לשום את שמו שם״):

״כי ת״ח מרבים שלום בעולם, כי השלום שרשו אצל עבדי ד׳, ד׳ עוז לעמו יתן ד׳ יברך את עמו בשלום״ (תהילים כט, יא), ומהם תתפשט השלום לכל האומה הקדושה, ע״כ אמר מי ששיכן שמו בבית הזה, שיכן דייקא³⁹ שמתפשט אורו לכל ישראל, הוא ישכן ביניכם אהבה ואחוה ושלום ורעות, ישכן דוקא שתתפשט השלום והרעות מכם לכל ישראל...”

לאחר שהכוהנים שהו ועבדו במקדש הם אור גדול זה ומאירים עמו בכל ישראל, לוקחים נטיעה זו ונוטעים אותה בכל ישראל וצריכים לעבוד כדי שתגדל ותפרח ״בחצרות א-לקינו יפריחו״.

ונסיים בדברי הרב קוק בעין אייה (פס' קסג):

״ביהמ״ק, ממנו האורה יוצאת לעולם ודעת השי״ת, יביא בסוף תכלית השלום הכללי ותכלית שלמות האנושי המדעי והמוסרי, כמו שכתוב (ישעיה ב ג) ״והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ד׳ כו׳ וכתתו חרבותם לאתים״. וזה יבא ע״י הרמת דגל ישראל, שמקומו המיועד הוא ביהמ״ק, שהוא המקום הנצחי לאור ד׳ בארץ. ע״כ נאה מאד, שמי ששכן שמו בבית הזה, להביא על ידו השלום הכללי, ישכין בתוכם אהבה ואחוה ושלום ורעות, באופן שתהיו ראויים להיות המביאים ומדריכים לתכלית השלום הכללי״.

הכוהנים צריכים להפיץ את אור ד׳ בעולם. שמתבטא במיוחד באהבה ואחוה ושלום ורעות. בע״ה שנוכה במהרה בימינו (בנוסחת רב עמרם גאון) ״בנה ביתך כבתחלה. וכונן מקדשך על מזבנו. והראנו בבנינו,

38 וכן בדרשות הרב יוסף נחמיה קורניצר (רב בקראקא): ״כי כל מקום קדוש, מקום משכן השכינה, מקור האחדות משפיע על הבאים אל תוכו אחדות ואהבה...״

39 מדבריו לפני כן: ״אמנם בבהמ״ק כתיב לשכן שמו שם, כי משם מתפשט אור הנבואה ורוח הקודש לכל ישראל, כדכתיב: ״כי מציון תצא תורה״ (ישעיה ב, ג) וכתיב ״משא גיא חזיון״ (שם כב, א)...”

ושמחנו בתיקונו, והשב שכינתך לתוכו, והשב כהנים לעבודתם ולוים
לשירים לזמרים. והשב ישראל לנויהם. ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך”.

